

2. Киричук О. В. Основи психології [Електронний ресурс] О. В. Киричук. – Режим доступу : http://www.pidruchniki.ws/14360106/psihologiya/vchitel_uchen. Kirichuk, O. V. *Osnovy psikhologii* [Fundamentals of Psychology: Electronic resource] / O. V. Kirichuk. – Access mode : http://www.pidruchniki.ws/14360106/psihologiya/vchitel_uchen.
3. Лемешук В. Р. Динаміка соціальних страхів сучасних юнаків. – Ч. 1. / В. Р. Лемешук // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 1. – С. 44–52. Lemeshchuk, V. R. *Dynamika sotsialnykh strakhiv suchsnykh yunakiv (ch.1)* [Dynamics of social fears of modern youths (ch.1)] / V. R. Lemeschuk // *Practical psychology and social work*. – 2007. – No. 1. – P. 44–52
4. Маєвська Н. А. Психологічне благополуччя осіб з різним співвідношенням витіснення й рівня тривожності / Н. А. Маєвська, К. В. Прокопенко // Вісник Харківського національного університету. – Серія «Психологія». – 2010. – № 1032. – С. 175–179. Maevskaya, N. A., Prokopenko K. V. *Psykhologichne blahopoluchcha osib z riznym spivvidnoshenniam rivnia tryvozhnosti* [Psychological well-being of people with different ratios of displacement and level of anxiety] / N. A. Maevskaya, K. V. Prokopenko // *Bulletin of the Kharkiv National University*. – Series «Psychology». – 2010. – No 1032. – P. 175–179.
5. Мейжис І. А. Вивчення соціальних страхів у сучасній українській соціології / І. А. Мейжис, В. М. Мельничук // Наукові праці. Соціологія. – 2014. – Вип. 13. – Т. 225. – С. 83–86. Meyzhis, I. A. *Vyvchennia sotsialnykh strakhiv v suchasniy ukrainskiy sotsiolohii* [Study of Social Fears in Modern Ukrainian Sociology] / I. A. Meyzhis, V. M. Melnichuk // *Scientific works. Sociology*. – 2014. – Vip. 13. – T. 225. – P. 83–86.

УДК 159.923.2

О. О. Кревська

Revised: September 08, 2017

Revised: October 13, 2017

Accepted: November 10, 2017

МОТИВАЦІЙНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОЕФЕКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті досліджено емпіричне обґрунтування мотиваційних чинників професійної самоєфективності особистості. Підкреслено, що дослідницькі стратегії прикладного вивчення професійної самоєфективності особистості є малодосліджу-

ваними для фахівців політичної сфери діяльності. Розроблено програму емпіричного вивчення заявленої проблеми на вибірці фахівців політичної сфери, які перебувають на етапі професійного навчання й етапі власне професійної реалізації. Запропонований комплекс використаних психодіагностичних методик і методів математичної обробки результатів дослідження дав змогу конкретизувати психологічні характеристики досліджуваних у вигляді емпіричних психологічних фактів: мотиваційна детермінація професійної самоефективності для фахівців із різним досвідом реалізації відрізняється психологічним змістом наповнення. Для майбутніх фахівців-політологів мотиваційними чинниками їхньої самоефективності є показники орієнтації на гру, конструктивної мотивації комунікації та перцептивної компетентності, а для працюючих фахівців політичної сфери мотиваційними чинниками професійної самоефективності виступають конструктивна комунікативність, соціальна адаптованість та прагнення до соціального порядку. На основі емпірично зафіксованих відмінностей можна обґрунтувати варіанти психокорекційних технологій підтримки потенціалу самовдосконалення й блокування ознак професійної стагнації фахівців політичної сфери реалізації.

Ключові слова: професійна самоефективність, мотиваційні чинники, особистість, фахівці політичної сфери діяльності.

Krevska O. O. Motivational Determination of Professional Self-efficacy of Personality. The article is devoted to the empirical substantiation of the motivational factors of professional self-efficacy of personality. It is emphasized that research strategies for the applied study of professional self-efficacy of personality are poorly researched for the specialists of the political sphere of activity. The program of empirical study of the stated problem on the sample of specialists of the political sphere, which are at the stage of professional training and the stage of actual professional implementation is developed. The proposed set of used psychodiagnostic methods and methods of mathematical processing of the results of the study allowed to specify the psychological characteristics of the subjects studied in the form of empirical psychological facts: a motivational determination of professional self-efficacy for specialists with different experience of implementation differs in psychological content of the content. For future specialists, political scientists motivational factors of their self-efficacy are indicators of orientation to the game, constructive motivation of communication and perceptual competence, and for the experts of the political sphere motivational factors of professional self-efficacy are constructive communicative, social adaptation and aspiration to social order. Based on empirically recorded differences, one can justify variants of psycho-correction technologies to support the self-improvement potential and block the signs of professional stagnation of specialists in the political sphere of implementation.

Key words: professional self-efficacy, motivational factors, personality, specialists of the political sphere of activity.

Кревская О. А. Мотивационная детерминация профессиональной самооэффективности личности. В статье исследуется эмпирическое обоснование мотивационных факторов профессиональной самооэффективности личности. Подчеркивается, что исследовательские стратегии прикладного изучения профес-

сиональної самоефективності личности являються малоисследованими для спеціалістів політичної сфери діяльності. Розроблена програма емпіричного дослідження заявленої проблеми на виборке спеціалістів політичної сфери, знаходячись на етапі професійного навчання і етапі власне професійної реалізації. Предложеної комплекс використаних психодіагностических методик і методів математическої обробки результатів дослідження дозволило конкретизувати психологіческіє характеристики дослідюваних в виді емпірическіє психологіческіє фактів: мотиваційна детермінація професійної самоефективності для спеціалістів з різним досвідом реалізації відрізняється психологіческіє змістом наповнення. Для майбутніх спеціалістів-політологів мотиваційними факторами їх самоефективності являються показателі орієнтації на гру, конструктивної мотивації комунікації і перцептивної компетентності, а для працюючих спеціалістів політичної сфери мотиваційними факторами професійної самоефективності виступають конструктивна комунікативність, соціальна адаптація і прагнення до соціальному порядку. На основі емпірическіє зафіксованих відмінностей можна обґрунтовувати варіанти психокоррекційних технологій підтримки потенціалу самосовершенствования і блокування ознак професійної стагнації спеціалістів політичної сфери реалізації.

Ключевые слова: професійна самоефективність, мотиваційні фактори, людина, спеціалісти політичної сфери діяльності.

Постановка наукової проблеми та її значення. Економічний розвиток та престиж держави визначаються здатністю до швидкого та ефективного реагування на технологічні зміни за допомогою активізації розробки, запровадження й поширення нововведень, що тісно пов'язане з особистісними якостями їхніх виконавців, із-поміж яких особливо виокремлюється самоефективність особистості. Психологічний феномен самоефективності особистості, який являє собою важливу особистісну характеристику, що переважно проявляється як прийняття відповідальності за соціальні наслідки своєї поведінки, а також у вірі у власні можливості справитись із поставленими перед людиною завданнями та труднощами, ґрунтується на ідеях позитивної природи людини і її моральних ідеалів, що є вкрай необхідним для сучасного українського суспільства.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Розробка проблеми самоефективності вперше запропонована в кінці ХХ ст. Починаючи з робіт засновника концепції самоефективності А. Бандури, у подальшому психологи конкретизували зміст і специфіку його прояву крізь призму таких категорій, як самоконтроль, самовизначення, компетентність,

здібності (Л. Анциферова, А. Брушлинський, Ж. Вірна, Ю. Козелецький, Т. Титаренко та ін.), деталізуючи його структуру, механізми й здатності (М. Гайдар, Є. Головіна, Ю. Забродін, О. Карпов, І. Скотнікова та ін.) і розробляючи систему психодіагностичних засобів (К. Бік, М. Єрусалем, Дж. Маддукс, В. Ромек, Р. Шварцер, М. Шеєр та ін.).

Зважаючи на опрацювання численних вітчизняних і зарубіжних джерел, зазначимо, що саме самоефективність є важливим показником успішності особистості, що тісно взаємопов'язано з реалізацією в професійній сфері. Водночас реалії розвитку сучасної психології все частіше заявляють про відсутність логічно структурованого та цілісного розуміння самоефективності особистості внаслідок того, що особливості суспільного розвитку зумовлюють функціонування таких проявів у людських стосунках, як авторитарність, маніпулятивність, відчуженість тощо, а їхня специфіка відображається й на професійній діяльності в контексті стилю управління, спрямованості спілкування та міжособистісних стосунків (Т. Адорно, Б. Альтмейер, В. Баязітов, С. Братченко, Дж. Даккіт, Є. Климов, Л. Уманський). Особливо це стосується фахівців, котрі належать до системи професійних відносин «людина-людина», де проблематика самоефективності вимагає більш ретельного її вивчення як характеристики особистості і як успішного професіонала (В. Андреев, М. Вудкок, Д. Френсіс, Л. Зайверт, М. Лукашевич, Б. Швальбе, Х. Швальбе та ін.).

Із-поміж численних наукових доробок у вивченні структури й компонентів професійної самоефективності особливе місце відведено вивченню мотиваційних чинників як базових щодо визначення конструктивних, а в деяких випадках і конструктивних компенсаторних характеристик фахівця. Загалом питання, що розкривають мотиваційні особливості професійної самоефективності, залишаються недостатньо вивченими, незважаючи на те, що сучасне суспільство потребує фахівців, здатних до адекватної оцінки власних здібностей і дій та впевнених у постановці й реалізації цілей професійної діяльності. Останнім часом дослідницькі стратегії прикладного вивчення професійної самоефективності все частіше стосуються фахівців політичної сфери діяльності, що логічно доповнює психологічний арсенал сприяння демократизації суспільства на рівні вивчення індивідуальної активності суб'єктів політичної взаємодії на етапах їхнього професійного навчання й власне професійної реалізації.

Отже, мета пропонованого матеріалу – це презентація емпіричного обґрунтування мотиваційних чинників професійної самоефективності особистості.

У дослідженні використано систему **методів**: *емпіричні* (спостереження, бесіди, тестування з використанням стандартизованих методик для діагностування мотиваційних чинників професійної самоефективності особистості); *методи математичної статистики* (критерій нормальності Колмогорова-Смирнова; непараметричний критерій Манна-Уїтні; факторний аналіз, множинний регресійний аналіз). Статистична обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерного забезпечення SPSS (версія 13.0).

Вибірку дослідження склали студенти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки віком від 18 до 22 років ($n=82$) та фахівці політичної сфери діяльності, а саме працівники апарату Верховної Ради України, народні депутати, помічники-консультанти віком від 25 до 52 років ($n=107$).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для емпіричного обґрунтування мотиваційних чинників професійної самоефективності особистості та визначення правомірності використання запропонованих нами діагностичних методів і методик (шкала самоефективності, методика діагностики мотиваційних орієнтацій в міжособистісних комунікаціях (І. Д. Ладанов, В. А. Уразаєва), опитувальник із вимірювання соціальних і політичних позицій Г. Айзенка, методика вимірювання рівня макіавеллізму особистості (МАК-шкала), опитувальник «Як ви ставитеся до змін» (К. Фрайлінгер), методика діагностики перцептивно-інтерактивної компетентності (Н. П. Фетискіна), методика «Ієрархія потреб» (модифікація І. А. Акіндінова), форма з вивчення особистості (PRF) Д. Джексона, методика діагностики спрямованості особистості Б. Басса) проведено діагностичний зріз на двох незалежних вибірках.

Для визначення типу розподілу отриманих емпіричних даних застосовано Z-критерій нормальності Колмогорова-Смирнова, використання якого дало змогу зафіксувати відповідність нормального розподілу для майже всіх діагностичних показників ($p \leq 0,05$). Такі результати вказують на те, що в подальшій обробці емпіричних матеріалів можемо застосовувати непараметричні методи математичної статистики, а саме U-критерій Манна-Уїтні, значення якого й складуть основу щодо фіксації наявних відмінностей у діагностованих групах.

Отримані результати свідчать, що діагностичні показники відрізняються між собою (рівень достовірності – від $p \leq 0,05$ до $p \leq 0,001$), за винятком таких показників, як схильність до соціалізму, схильність

до традиціоналізму, потреба в безпеці, витримка, імпульсивність, загальна зацікавленість, спрямованість на себе, спрямованість на спілкування, на справу, які не будуть ураховуватися в подальшому аналізі.

Наступний крок у вивченні мотиваційних чинників професійної самоефективності особистості – процес мінімізації кількості змінних та концентрації інформації у вигляді невеликого масиву характеристик. Для цього нами використано метод факторного аналізу. Факторизація матриці психологічних шкал (змінних) у розрізі мотиваційних детермінант професійної самоефективності, визначених із застосуванням критерію U-Манна-Уїтні, відбувалася за допомогою методу головних компонент (Principal Components) із наступним варімакс-обертанням (Varimax). Для визначення кількості факторів використано критерій кам'янистого насипу Р. Кетелла (scree-test). Правомірність застосування методу факторного аналізу до вибірки перевіряли за критерієм Кайзера-Мейєра-Олкіна: значення кореляції між фактором і змінними, що входять у його структуру, менше 0,5 не брали до уваги в аналізі за критерієм сферичності Барлетта ($p \leq 0,001$).

Правомірність застосування факторного аналізу до визначених показників у вибірці студентів перевірено за допомогою критерію адекватності вибірки Кайзера-Мейєра-Олкіна (критерій КМО = 0,623), а також критерію сферичності Барлетта (приблизне значення $\chi^2=1280,047$; $df = 630$; $p = 0,00$). У результаті отримано однозначно інтерпретовану факторну модель мотиваційних характеристик самоефективності досліджуваних студентів. Після варімакс-обертання матриця факторних навантажень виявилася доволі структурованою, із чітко вираженими десятьма факторами, що описують близько 60 % дисперсії масиву емпіричних даних. Виділення найбільш значущих факторів підтверджено відповідними високими показниками коефіцієнтів факторних навантажень (табл. 1).

Перший фактор «*перцептивна компетентність*» у комплексі оформлений показниками взаємопізнання (0,880), взаємовпливу (0,869), соціальної адаптивності (0,788), взаєморозуміння (0,783), соціальної автономності (0,770) та соціальної активності (0,595). Другий фактор «*конструктивна мотивація комунікацій*» містить такі показники застосованих діагностичних методик, як гармонійність (0,964), орієнтація на розуміння партнера (0,811), орієнтація на прийняття партнера (0,807), орієнтація на досягнення компромісу (0,571). Третій фактор містить такі компоненти, як потреба в повазі (-0,702), самореалізації (-0,652) і расизм (0,538), які в комплексній характеристиці згруповані

Таблиця 1

**Власні значення виокремлених факторів на групі
досліджуваних студентів**

Фактор	Навантаження фактора після обертання		
	усього	навантаження, %	загальне навантаження, %
Перцептивна компетентність	4,232	11,757	11,757
Конструктивна мотивація комунікацій	2,908	8,078	19,835
Деструктивність потреб	2,063	5,731	25,565
Нонлібералізм	2,001	5,557	31,123
Зважений ризик	1,867	5,186	36,309
Потреба в порядку	1,697	4,715	41,023
Орієнтація на гру	1,693	4,704	45,727
Прагнення до самоефективності	1,681	4,668	50,396
Комунікативна зверхність	1,625	4,513	54,909
Потреба в соціальному визнанні	1,551	4,308	59,217

у фактор «*деструктивність потреб*». Фактор «*нонлібералізм*» визначають такі показники, як лібералізм (-0,613), потреба в задоволенні матеріального стану (0,544), реаліст (0,509). До п'ятого фактора «*зважений ризик*» із найбільшою факторною вагою увійшли показники уникнення ризику (0,661), вільнодумець (0,630). Фактор, що однозначно інтерпретується як «*потреба у порядку*», містить показники дозволеності (-0,659) та потреби в порядку (0,582). Сьомий фактор «*орієнтація на гру*» продемонстрував найсильніший зв'язок, який він має із такими показниками, як орієнтація на гру (0,628) і релігійність (0,614). Фактор «*прагнення до самоефективності*» найбільшою мірою визначає однойменний показник самоефективності (0,702) та показник потреби в досягненні (0,535), а фактор, що отримав назву «*комунікативна зверхність*», містить такі складники, як комунікабельність (0,590) і домінантність (0,530). До десятого фактора «*потреба в соціальному визнанні*» увійшли показники потреби в соціальному схваленні (0,804) та потреби в підтримці (0,568).

Наступним етапом статистичного аналізу отриманих даних стало використання методу множинного регресійного аналізу за зворотним покроковим методом (Backward), у результаті чого отримано остаточну модель множинної регресії, яка пояснює близько 72 % дисперсії залежної змінної («самоефективності»). Основними детермінантами прояву самоефективності як залежної змінної в групі досліджуваних студентів стали «орієнтація на гру» ($\beta=0,447$), «конструктивна мотивація комунікацій» ($\beta=0,366$) і «перцептивна компетентність» ($\beta=0,345$), що загалом дає змогу визначити такі основні психологічні характеристики мотиваційного спрямування цих досліджуваних, як виражена демонстративність, сповнена артистизму й безпечності; їхні розвинені комунікативні здібності дають змогу швидко та ефективно встановлювати контакти з іншими людьми, виконувати продуктивні завдання в процесі спілкування й міжособистісної взаємодії; виражена екстравертованість знаходить прояв у перцептивних здібностях взаємодії з представниками різних груп і категорій людей.

Наступним етапом факторизації масиву емпіричних даних став пошук факторної структури мотиваційних чинників професійної самоефективності працівників політичної сфери. Правомірність застосування факторного аналізу до визначених показників у цій вибірці перевірено за допомогою критерію адекватності вибірки Кайзера-Мейєра-Олкіна (критерій КМО = 0,594), а також критерію сферичності Барлетта (приблизне значення $\chi^2=1385,571$; $df = 630$; $p = 0,00$), що засвідчило доцільність і можливість використання заданого типу аналізу для обраних даних. Після варімакс-обертання матриця факторних навантажень виявилася доволі структурованою, із чітко вираженими десятьма факторами, що описують 60 % дисперсії масиву емпіричних даних. Виділення найбільш значущих факторів підтверджено відповідними високими показниками коефіцієнтів факторних навантажень (табл. 2).

Отже, перейдемо до детального змістового аналізу кожного з виділених факторів. Серед компонентів першого фактора «гармонійне світобачення» виокремлюються гармонійність (0,833), реакційність (0,755), досягнення компромісу (0,746), ознаки лібералізму (-0,730), орієнтація на прийняття партнера (0,619), орієнтація на розуміння партнера (0,608), ознаки реаліста (-0,597), релігійність (0,593). До другого фактора «задоволеність потреб» увійшли такі показники, як потреба в задоволенні матеріального стану (0,719), дозволеність (0,649) і потреба в приверненні уваги (0,608). Третій фактор узагальнив такі

Власні значення виокремлених факторів для досліджуваних працівників політичної сфери

Фактор	Навантаження фактора після обертання		
	усього	навантаження, %	загальне навантаження, %
Гармонійне світобачення	5,324	14,788	14,788
Задоволення потреб	2,572	7,144	21,932
Соціальна відчуженість	2,059	5,720	27,652
Соціальний порядок	1,666	4,628	32,279
Конструктивна комунікативність	1,662	4,617	36,896
Готовність до допомоги	1,638	4,550	41,446
Взаємоповага	1,631	4,530	45,976
Потреба в досягненні	1,620	4,499	50,476
Взаєморозуміння	1,573	4,369	54,845
Соціальна адаптивність	1,555	4,319	59,164

компоненти, як расизм (0,602), прояви вільнодумства (0,597) та соціальна автономність (0,536), що дають змогу інтерпретувати його як «соціальну відчуженість». Четвертий фактор «соціальний порядок» містить такі діагностичні показники, як соціальна активність (0,684) і потреба в порядку (0,535). До п'ятого фактора увійшли два компоненти, а саме комунікабельність (0,748) й агресія (-0,566), що дало змогу інтерпретувати його як «конструктивну комунікативність». Наступний фактор – «готовність до допомоги» – оформлений однойменним показником «готовність допомогти» (0,777) і показником домінантності (0,534). Сьомий фактор «взаємоповага» складається з показників взаємовпливу (0,754) й потреби в повазі (0,524). Фактор «потреба в досягненні» визначено вираженими потребою в досягненні (0,705) та потребою в підтримці (0,600). Дев'ятий фактор «взаєморозуміння» містить однойменний показник взаєморозуміння (0,680) та показник орієнтації на гру (0,644). Останній фактор об'єднав ще два діагностичні критерії (соціальної адаптивності (0,755) і взаємопізнання (0,655)), інтерпретовані нами як «соціальна адаптивність».

У результаті застосування множинного регресійного аналізу на вибірці фахівців політичної сфери нами отримано остаточну модель множинної регресії, яка пояснює 64 % дисперсії залежної змінної

(«самоефективність»). Основними детермінантами прояву самоефективності як залежної змінної в групі досліджуваних фахівців політичної сфери стали «конструктивна комунікативність» ($\beta=0,472$), «соціальна адаптивність» ($\beta=0,385$) та «соціальний порядок» ($\beta=0,208$). Зважаючи на перелік психологічних характеристик мотиваційного спрямування цих досліджуваних, можна стверджувати, що ці фахівці є носіями вираженої здатності впливу на оточуючих за допомогою різноманітних словесних форм: від прохання, побажання, переконання, поради до заклику, навіювання, вимоги, розпорядження, наказу тощо. Їхня здатність здійснювати вплив на людей своїм ставленням до них, а також умінням реалізувати логічну послідовність у мовленнєвій і практично-діяльній формах підкріплюється впевненістю у власних силах, вірою в здійсненність справи, оптимізмом, бадьорістю духу, чим і підкріплюється їхня соціальна адаптивність.

Отже, проведене емпіричне дослідження є специфічним підтвердженням щодо наявності відмінностей у показниках мотиваційної детермінації професійної самоефективності особистості. Так, на етапі професійного становлення фахівців-політологів мотиваційними чинниками їхньої самоефективності є показники орієнтації на гру, конструктивної мотивації комунікацій та їхня перцептивна компетентність, на відміну від фахівців політичної сфери, професійна самоефективність яких детермінована показниками конструктивної комунікативності, соціальної адаптивності та прагненням до соціального порядку.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Презентовані емпіричні результати потребують подальшого їх використання в практиці забезпечення ефективного розвитку мотивації професійної самоефективності фахівців політичної сфери, що дасть змогу підтримувати їхній потенціал самовдосконалення й блокувати ознаки професійної стагнації. Перспективним напрямом дослідження вважаємо подальшу верифікацію когнітивних та емоційних чинників професійної самоефективності особистості й розробку корекційно-розвивальних технологій ефективною самоефективності та компетентності особистості.

Література

1. Бююль А. SPSS: Искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей : пер. с нем. / А. Бююль. – Санкт-Петербург : «ДиаСофтЮП», 2005. – 608 с.
Buhl, A. SPSS: Iskusstvo obrabotki informatsii. Analiz statisticheskikh dannykh i vosstanovleniye skrytykh zakonornostei [Art of information processing. Statistical data analysis and hidden regularities restoration.]. – SPb : DiaSoftYuP Publ., 2005. – 608 p.